

Planer uden grænser – men med ansvar

Når klimakrise, markedskræfter og lokale hensyn krydser spor, bliver den klassiske plan både utilstrækkelig og uundværlig. Tre stemmer peger på et plansystem under pres – fra spekulativ udvikling og uklare magtforhold til behovet for nye samarbejder og stærkere statslige rammer. Fælles er erkendelsen af, at planlægning ikke længere handler om den rigtige løsning, men om at navigere i kompleksitet og tage ansvar – også når helheden ligger uden for kortet.

FOTO: VANDKUNSTEN

Sara Ettrup

Arkitekt MAA, Tegnestuen Vandkunsten

Hvad er den geografisk afgrænsende plans rolle i en virkelighed, hvor udfordringer ikke kender grænser og skel?

Den afgrænsede plan fungerer, trods grænseløse udfordringer, stadig som et nødvendigt styringsredskab, omend den presses fra alle sider af større kompleksitet end tidligere.

Politiske beslutninger, lovgivning og resourcefordeling er jo stadig organiseret inden for bestemte geografiske enheder. Uden en vis afgrænsning tror jeg, det er svært at skabe ansvar og implementere løsninger.

Omvendt er begrænsningen tydelig, for lige så vel som at klimaforandringernes konsekvenser pløjer ufortrødent over stok og sten, følger de heller ikke administrative skel.

Af samme grund kommer den geografisk afgrænsede plan uden tvivl til kort, hvis den står alene. Derfor er der i stigende grad behov for:

- Tværgående samarbejde mellem kommuner og regioner
- Planlægning, hvor aktører samarbejder på tværs af skalatrin
- Fleksible planrammer, der kan tilpasses dynamiske og grænseoverskridende problemstillinger.

I praksis vil det betyde, at den geografiske plan ikke længere er en lukket ramme, men snarere et knudepunkt i et større system – et knudepunkt, der skal kunne kobles til andre planer og niveauer – både nationalt, regionalt og lokalt.

Den geografiske afgrænsning er stadig vigtig for at skabe forankring og forandring, men skal suppleres af samarbejder og perspektiver, der rækker ud over den selv.

■ **Hvordan kan planlægning finde sted på tværs af fagligheder, og hvad kræver det at skabe reelt samspil mellem forskellige perspektiver, interesser og metoder?**

Det er et godt spørgsmål, jeg ville ønske, jeg kendte svaret på! For planlægning er i sagens natur tværfaglig og superkompleks, netop fordi den skal sikre fysiske forlig, der omsætter strukturelle, materielle og immaterielle aktørers mange dagsordener i samspil med et steds givne forudsætninger.

Planlægning er ikke en øvelse i at finde én rigtig løsning, men i at håndtere uløselige spændinger mellem modstridende hensyn – fysiske, sociale, økonomiske, politiske og klimatiske. Fagligheder ser ikke det samme problem; de definerer forskellige virkeligheder. Derfor er friktion ikke et problem, men et vilkår. Klima-

forandringerne skærper presset yderligere og gør det umuligt at tænke i siloer: Mobilitet, CO₂, biodiversitet, livscyklus, skybrud og kystsikring filtrer sig ind i hinanden og kræver opgør med vane-tænkning og sektoropdelte løsninger.

Man kan håbe, at klimakrisens alvor skærper incitamentet til reelt tværfagligt samarbejde og et fælles fodslag om at tænke i større sammenhænge. Alvoren ophæver nok ikke uenighederne, men kan forhåbentligt fungere som et anker, der giver retning og et fælles sigte. Spørgsmålet er, om forskellene netop her bliver en styrke frem for en barriere – og om det er her, samarbejdet for alvor begynder at skabe forandring ...

■ **Hvem har ansvaret, når planlægning går på tværs af geografiske skel, og hvordan skaber vi en meningsfuld balance mellem stat, kommuner og civilsamfund?**

Helhedstænkning er afgørende, som der også peges på i forrige nummer med temaet om det åbne land. Men helhed opstår sjældent nedefra – den kræver en overligger, der kan binde på tværs og gentænke de rammer, vi planlægger efter. Uden politisk vilje, ingen forandring.

I Fingerplan 2.0 foreslog vi på Vandkunsten et Oplandsråd som et beslutningsdygtigt samarbejdsorgan mellem kom-

”

Se hele kongeriget som et laboratorium, hvor vi omstrukturerer og genfortryller vores landskaber og byer.

muner og statslige eksperter, der skulle styrke den tværkommunale planlægning. Idéen var at erstatte spredt koordinering med et mere formelt niveau, hvor større sammenhænge – som vandoplande eller infrastruktur – kunne håndteres fleksibelt og emnebaseret.

Målet var bedre rammer for fælles beslutninger på tværs af kommunegrænser og et planlægningssystem, der i højere grad tænker i helheder end i siloer. For tænk, hvis vi kunne komme derhen, hvor vi tænker i strategiske helheder på nationalt, regionalt og lokalt plan i samspil med det stedspecifikke og udvikler vores byer og landskaber på vandets og naturens præmisser, som vi skrev i samme forslag.

Vi er så lille et land, at tanken om at se planlægning ud fra et landsperspektiv er nærliggende ... Se hele kongeriget som et laboratorium, hvor vi omstrukturerer og genfortryller vores landskaber og byer og går forrest, når vi nu ikke er større.

Det kræver nok, at de grøfter, der er gravet mellem land og by, udviskes ...

Simon Kjær Hansen

Centerleder, Københavns Universitet, Dronning Marys Center

”

En vigtig forudsætning for tværfaglighed er derfor at samarbejde om at skabe en fælles problemforståelse.

Hvad er den geografisk afgrænsende plans rolle i en virkelighed, hvor udfordringer ikke kender grænser og skel?

Med den geografisk afgrænsede plan kan man tage højde for stedets potentiale – dets særlige udfordringer og muligheder – når man skal skabe rammerne for et mere bæredygtigt Danmark.

I en tid med mange forbundne økologiske kriser er der kamp om pladsen. Der skal skabes plads til vild natur, til sol- og vind-energi, til klimatilpasning, til oplevelser for borgerne og meget andet.

Når man forholder sig konkret til stedet, bliver det tydeligt, at man må træffe nogle valg og vurdere, hvad der giver mest mening netop her.

Det lægger op til en bestemt form for helhedstænkning, hvor man må se på tværs af sektorinteresser og vurdere, hvilke hensyn det er mest oplagt at fokusere på inden for planområdet.

Det bøvlede er så til gengæld, at den geografiske afgrænsning kan gøre andre former for helhedstænkning besværlig. Nogle problemer kan slet ikke løses uden samarbejde på tværs af kommunegrænser – f.eks. behovet for store, sammenhængende naturområder.

■ **Hvordan kan planlægning finde sted på tværs af fagligheder, og hvad kræver det at skabe reelt samspil mellem forskellige perspektiver, interesser og metoder?**

Noget af det vigtigste er at sætte sig grundigt ind i andres idéer og behov. Og at tøjle trangen til at pushe egne løsninger, før man har opnået en bred forståelse af udfordringer og muligheder inden for det område, der planlægges for.

En vigtig forudsætning for tværfaglighed er derfor at samarbejde om at skabe en fælles problemforståelse. At være grundig i processen. Og at invitere samarbejdspartnere ind fra praksis, som kan bistå

med at identificere og analysere problemerne samt udvikle og kvalificere forslag til løsninger.

Det kræver ofte, at nogle har ressourcer til at tilrettelægge et godt forløb, hvor der bygges bro mellem de forskellige faglige indsigter og interesser. Det har vi gode erfaringer med i Dronning Marys Center – bl.a. i et vidensværksted om plan-systemet med deltagelse af centrale aktører fra både forskning og praksis.

Det kræver også, at der er tålmodighed i det politiske system til at modstå pres for hurtigt at få præsenteret en færdigbagt plan eller løsning.

■ **Hvem har ansvaret, når planlægning går på tværs af geografiske skel, og hvordan skaber vi en meningsfuld balance mellem stat, kommuner og civilsamfund?**

Kommuner kan komme langt gennem samarbejde med andre kommuner og civilsamfundsaktører. Men man skal nok ikke forestille sig, at det sker helt af sig selv. Eller at kommunerne i harmonisk fællesskab lykkes med at lægge planer for de bedste og mest helhedsorienterede løsninger for hele landet.

Der er med andre ord også brug for statslig regulering. Og for at overveje behovet for nye regler og muligheder i planlægningen.

Man kan f.eks. spørge, om plansystemet er indrettet rigtigt til at håndtere vores økologiske kriser, hvor tab af biodiversitet, overforbrug og drivhusgasudledninger er de helt store udfordringer.

Plansystemet er opstået i en tid, hvor man i høj grad betragtede det åbne land som en ressource, det gjaldt om at udnytte til menneskelige formål på den mest effektive måde.

Det peger på et behov for at udvikle nye redskaber i loven, som gør det nemmere for kommuner at sætte naturhensyn i centrum for planlægningen.

Hvad er den geografisk afgrænsende plans rolle i en virkelighed, hvor udfordringer ikke kender grænser og skel?

Planer har en geografisk afgrænsning, men de skal virke i sammenhæng med planens ”naboer, under- og overboer” over tid. Planernes rolle eller rettere roller rækker vidt: Før, under og efter udarbejdelsen af en plan møder vi utrolig mange mennesker og aktører, som på en eller anden måde har deres opfattelse af planens formål og eksistensberettigelse.

Selvom planloven udvikler sig og har en bred og ambitiøs formålsbeskrivelse, ændrer det desværre ikke ved, at lovlig planlægning sagtens kan være dårlig planlægning. Hvis ikke der er et seriøst og ambitiøst hold omkring planernes tilblivelse, ender vi måske med at gøre én part eller interessant rigtig glad, nemlig sælger, udvikler eller grundejer, og skabe problemer, som er meget vanskelige at løse, når først planen er realiseret.

Det ambitiøse hold, jeg hentyder til, består af både borgere, politikere, udviklere, relevante organisationer, rådgivere og selvfølgelig knivskarpe embedsfolk fra de relevante forvaltninger i kommunen – eventuelt også med statslig sparring.

Planens rolle er altså ikke kun et spørgsmål om dens geografiske afgrænsning, men om kvaliteten af det samarbejde og de hensyn, der former den – på tværs af aktører, interesser og tid.

■ **Hvordan kan planlægning arbejde på tværs af fagligheder, og hvad kræver det at skabe reelt samspil mellem forskellige perspektiver, interesser og metoder?**

Vi er nødt til at interessere os for, hvor magten bor, hvem der har indflydelse, hvilke udfald planlægningen kan få, og hvilke interesser der er i spil. Jeg har de sidste år oplevet en markant stigning i virksomheder, som etablerer sig ved at handle med planernes mellemfaser: Udviklere sælger videre til andre udvik-

Lotte Højgaard

Leder af Planafdelingen, Holbæk Kommune

”

Planens rolle er altså ikke kun et spørgsmål om dens geografiske afgrænsning, men om kvaliteten af det samarbejde og de hensyn, der former den.

lere, og alle skal have noget i lommerne, inden de er videre til næste projekt. Boliger omtales som produkter, som var det en kortvarig forbrugsvare, ikke et hjem for mennesker. Det er et billede på, at ”produktudviklerne” er ret langt væk fra ”slutbrugeren”.

Det fortæller også noget om arealets værdi og den økonomi, der i sidste ende er at bygge for. Folk må jo gerne tjene penge, men vi risikerer, at borgerne bliver tabere, som skal flytte ind, og som vi sjældent er i dialog med undervejs. Vi kan eller skal måske ikke lave om på det, men vi må være bevidste om det og forklare vores politikere den sammenhæng.

Tværfagligt samspil i planlægning kræver tidlig inddragelse, gennemsigtighed og bevidsthed om de magt- og økonomiske interesser, der påvirker processen. Har man fat i den rigtige vision, får gennemført en god demokratisk proces og får landet en god plan politisk, så er ”desserten” at have is i maven og tålmodighed, især hvis det er et vigtigt projekt.

■ **Hvem har ansvaret, når planlægning går på tværs af geografiske skel, og hvordan skaber vi en meningsfuld balance mellem stat, kommuner og civilsamfund?**

Kommunerne er tildelt en stor bemyndigelse for den fysiske udvikling i hele landet, og den er kun blevet større med årene, idet den statslige planlægningsrolle fylder mindre og mindre.

Men det at få belyst civilsamfundets ønsker for den fysiske udvikling er ikke nogen nem opgave. Vi inviterer ind til debatter på mange platforme, digitale, fysiske – på forskellige tidspunkter i forskellige rammer, til byfester og på en grå tirsdag.

Alligevel står vi med et relativt smalt udsnit af udtalelser og høringssvar og må afveje disse input op mod alle de hensyn, en offentlig forvaltning bør varetage.

Jeg har svært ved at se, at det kan være andre end kommunerne, som står med det endelige ansvar. Jeg synes faktisk ikke, det er o.k. at pege tilbage på interessenter og borgere, da det ikke kan forventes, at de varetager et helhedsperspektiv.

Det kræver modige og grundige politikere, der samvittighedsfuldt får inddraget flere perspektiver i processen og med retsind kan træffe de rigtige beslutninger. De kan sagtens stille høje forventninger til både indhold og proces – vi kan godt indfri dem.